

Ar šiuolaikinė mokykla augina Žmogų?

Mokykla nuo Antikos laikų buvo ta vieta, kur gilinamasi į mokslo ir meno pasaulį, lavinami praktiniai įgūdžiai, formuojami žmogiški santykiai ir vyksta įvairiapusis asmenybės vystymasis. Čia kartu su mokslo ir meno pažinimu visada buvo mokomasi bendravimo, supratimo, empatijos, pagarbos, solidarumo ir tolerancijos. Mokykloje buvo ir yra galimybė mokytis iš skirtingų asmenybių, nes čia susitinka įvairaus amžiaus, skirtingo išsilavinimo ir pažiūrų žmonės. Ši įvairovė – neįkainojama, nes moko priimti ir gerbti kitoniškumą. Bendraujant su skirtingais žmonėmis mokomasi išvelgti ir suprasti kitokį požiūrį, kito ir kitų poreikius, kurti bendrystę ir solidarizuotis vieni su kitais. Bendramoksliai tampa palaikymo šaltiniu, kai reikia pagalbos. Mokykloje formuojasi žmogaus vertybės, suvokiama, kas yra svarbu gyvenime, skatinamas kritinis mąstymas ir savigarba, o tai yra esminiai žingsniai į žmogaus dvasingumą. Tačiau galimybė ugdyti žmogiškumą gali būti realizuota tik tada, kai mokykloje atliekamos ne tik žinių ar informacijos perdavimo funkcijos, bet skatinamas mokinių ir mokytojų sugebėjimas jausti, mylėti, kurti ir keisti pasaulį dėl savęs ir dėl kitų, kai mokyklos bendruomenėje kiekvienas yra svarbus ir vertinamas. Tačiau, ar šiuolaikinė mokykla iš tiesų yra tokia vieta, kur ugdomas žmogiškumas? Ar joje vyksta tikrosios gyvenimo pamokos ir pasiruošimas būsimam gyvenimo keliui?

Dabartinėje mokykloje yra potencialo ugdyti žmogiškumą. Tam yra skiriamos net atskiros pamokos – etikos arba tikybos. Šiose pamokose iš tiesų siekiama ugdyti dvasines vertybes, mokoma pažinti save ir kitą. Skaitydami tinkamai parinktus tekstus mokomės suprasti, kas yra gėris, įsivertinti, ką tu pats padarei gerai, o gal kaip tik – atvirkščiai. Šventasis Raštas ir kiti skaitiniai yra per tūkstantmečius sukaupta išmintis, kuri moko tik dorų dalykų. Tikybos pamokose aiškinantis Dievo įsakymus, supranti, kad jie yra tobuli, ir jeigu žmonės jų laikytųsi, visiems būtų gerai, gyventume be agresijos, apgaulių, baimės ir kitų blogybių. Čia vyksta emocinis ir dvasinis išsilaisvinimas iš kasdienybės rūpesčių, nusiramimas, pailsėjimas, įgalinantis ramiai apmąstyti savo mintis, pabūti su savimi. Dvasingumas ugdomas ir per menų bei literatūros pamokas. Jose galima išlaisvinti savo emocijas, gauti žinių, padiskutuoti aktualiais klausimais, išmokti vertinti veikėjų elgesį ir modeliuoti savo poelgius.

Mokykloje atliekama socialinė – pilietinė veikla taip pat padeda ugdyti empatiją ir bendravimo įgūdžius. Mokinys, savarankiškai pasirinkdamas veiklą, mokosi tarnauti kitiems, būti naudingas visuomenei. Atliekant socialinę – pilietinę veiklą galima „pasimatuoti“ būsimą profesiją. Aš, savanoriškai padirbėjusi vaikų darželyje, supratau, kad man labiau patinka dirbti su

vyresniais, pasikeitė mano požiūris, kad mokytojo ar darželio auklėtojo darbas tikrai nėra lengvas, atsirado daugiau supratingumo ir pagarbos.

Manau, kad didelę reikšmę mokinio žmogiškųjų savybių ugdymui turi dalyvavimas bendruomenės veikloje: tiek klasės, tiek neformaliojo ugdymo būrelio, tiek pačios mokyklos ir už jos ribų. Čia mezgasi žmogiškieji ryšiai, kuriami santykiai, mokomasi suprasti kitų žmonių poreikius ir jausmus, ugdomas tarpusavio supratimas, atvirumas, pagarba, tolerancija. Kad susiformuotų stipri bendruomenė, reikia nemažai laiko praleisti kartu, susipažinti vieni su kitais, išbandyti save ir kitus įvairiose situacijose. Tačiau dabartinėje mokykloje tam laiko skiriama tikrai per mažai. Vyksta tik vienas klasės susitikimas per savaitę, kuris dažniausiai būna skiriamas techniniams reikalams: instruktažams, parašų surinkimui, statistikos aptarimui, administracijos nurodymų vykdymui ir pan. Klasių vadovai stengiasi burti kolektyvą, tačiau dėl didelio užimtumo įvairiomis veiklomis arba, atvirkščiai, dėl abejingumo dalis mokinių klasės gyvenime nedalyvauja. Nuoširdiems klasiokų pokalbiams, dialogams, įsiklausymui, vienas kito pajautimui, santykių kūrybai stinga noro, nes moderniosios technologijos vilioja į virtualius socialinius tinklus, kuriuose bendravimas kur kas lengvesnis ir priimtinesnis. Dėl to yra daug pavojų tikram, gyvam bendravimui, padedančiam geriau pažinti save, jautriau priimti kitą, geriau suvokti socialinius procesus ir savo vietą sociume.

Ne tik technologijos, bet ir kiti faktoriai mokykloje žlugdo žmogiškumo ugdymą. Turbūt, daugiausia tam įtakos turi standartizacija. Kaip fabrike. Visi mokiniai mokomi unifikuotai, pagal tokias pačias programas, tuos pačius dalykus, nekreipiant dėmesio, kaip jiems sekasi, nepaisant jų individualių asmenybių bei intelektinių skirtumų. Tikriausiai, taip patogiau organizuoti švietimo sistemos darbą, standartizuotai patikrinti mokinių pasiekimus ir pagal rezultatų suvestines juos atitinkamai išrūšiuoti. Manau, kad egzaminai ir kiti patikrinimai yra pernelyg sureikšminami. Juk jie tik pamatuoja mokinių žinias esamuju momentu. Bet jų rezultatai turi didelę įtaką būsimam mokinio gyvenimui. Tas nuolatinis savo gebėjimų įrodymas įvairiuose patikrinimuose (standartizuotuose testuose, pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimuose, užsienio kalbų lygių nustatymuose, brandos egzaminuose, kurie dabar jau vyksta per du metus) kelia didelį stresą ir nerimą, skatina nepasitikėjimą savimi, gali turėti neigiamą poveikį emocinei ir fizinei sveikatai. Be to, šitie patikrinimai plėtoja neigiamą konkurencijos kultūrą tarp mokinių. Konkurencinė aplinka neigiamai veikia mokinių emocinę būseną, didina socialinę atskirtį. Visi patikrinimai varžo mokymosi įvairovę ir kūrybingumą. Mokymasis tampa orientuotas tik į patikrinimų balus, o ne į tai, kaip iš tikrųjų įsisavinti ir suprasti temas. Tai lemia paviršutinišką mokymąsi, kai svarbiausia tik tai, kaip tinkamai atsiminti informaciją, o ne kaip ją kritiškai vertinti ar taikyti praktiškai.

Apskritai, savarankiškas mąstymas mokykloje beveik neugdomas, nes dažniausiai reikalaujama atkartoti žinias ir atitikti standartinių patikrinimų reikalavimus. O mąstyti reikia išdrįsti, kaip sakė Imanuelis Kantas. Išdrįsti peržengti ribas, atsiverti pokyčiams ir kurti naują pasaulį, kurį sunku pamatuoti egzaminais ar patikrinimais ir kuris, deja, nepriimtinas dabartinei politinei – ekonominei sistemai, paverčiančiai visuomenę nemąstančių, todėl lengvai valdomų žmogeliukų mase.

Dabartinėje mokykloje daug įtampos dėl perkrautų mokymo programų, per didelio darbo ir mokymosi krūvio, nesibaigiančių ir iki galo neišdiskutuotų, neparuoštų reformų. Puikiausias pavyzdys – šių metų vienuoliktokų patikrinimų organizavimo klaidos: ir ne pagal programą paruoštos užduotys, ir techniniai nesklandumai, ir vykdymas per mokslo dienas, kai mokiniai turi eiti į pamokas ir atsiskaitinėti visus mokomuosius dalykus. Tai rodo, kad nuo realios dabartinės mokyklos situacijos atitrūkusiems patikrinimų kūrėjams nėra svarbus žmogiškumo faktorius. Svarbiausia, kad būtų įvykdytas planas, gauti rezultatai ir surašyti protokolai.

Dar vienas pavyzdys – atnaujintos programos su neparuošta mokymo medžiaga. Akivaizdu, kad kažkas ne taip: mokytojai mokomąją medžiagą ruošia patys, nebūdami užtikrinti, ar tinkamai atitiks bendrosios programos reikalavimus (juk jie nėra švietimo ekspertai), technologijų srityje mokyklos atsilikimas didžiulis, nes naujausios priemonės yra per brangios. Mokiniai gali tik įsivaizduoti, kaip, pavyzdžiui, atlieka biotechnologijų darbus su moderniomis pipetėmis, kurias išmokti valdyti galima tik naudojant praktikoje, ir taip toliau. Didžiulis biurokratinis mechanizmas, kurio veikla nekvestionuojama, demonstruoja savo galią pamindamas demokratinio gyvenimo principus. O juk viskas prasideda nuo „galvos“. Autokratiškumas, kritiškumas, nihilizmas, nepasitikėjimo demonstravimas iš aukščiausių sluoksnių kaip cunamio banga atsirita iki mokyklos, iki mokytojo, iki mokinio. Daug neužtikrintumo, nepasitikėjimo, nusivylimo, pasidavimo. Tiesa, išdrįstančių mąstyti ir kalbėti apie tai, kas vyksta mokykloje, yra, bet jų per mažai, kad įveiktų galingą sisteminių monstrų ir prasidėtų dialogai ir pokyčiai.

Dabartinės švietimo sistemos neigiamas poveikis žmogiškumo, dvasingumo ugdymui yra akivaizdus, nes mokykloje per mažai dėmesio ir laiko skiriama autentiško asmens savasties suvokimo lavinimui. Dėl to dauguma mokinių nueina konformistiniu „bandos“ keliu, prarasdami tikrąjį gyvenimo balansą. Juk jaunam žmogui nesunku pasiklysti tarp egzaminų reikalavimų ir prarasti ryšį su savo paties interesais, tikroju pašaukimu ir asmenine pilnatve. Norėtusi, kad mokykla būtų vieta, kurioje mokiniai mokytųsi iš gyvenimo patirties, diskusijų, dialoginio bendravimo su skirtingų požiūrių žmonėmis, ugdytųsi kritinį ir savarankišką mąstymą bei žmogiškąsias vertybes, pasitikėjimo atmosferoje skleistųsi kaip asmenybės ir galėtų kurti geresnį ir tolerantiškesnį pasaulį.

Gabrielė Rožėnaitė, Pasvalio Petro Vileišio gimnazija, 3b klasė